

pi, monipuolisempi, runsain esimerkein havainnollistettu, vastaansanomattomasti ja huolellisesti perusteltu, laajasta näkökulmasta kirjoitettu. Nettlen ja Romainen kirjan heikkoutena ovat kuitenkin epäselvät lähdeviitteet ja puutteelliset lähdetiedot, mikä heikentää kirjan tieteellistä luotettavuutta. Ilmeisesti kirja on tarkoitettu enemmänkin kaiken kansan luettavaksi ja keskustelun herättäjäksi kuin tieteelliseksi lähteeksi. Lukijalle jää pohdittavaksi, missä määrin Nettlen ja Romainen kirja on sosiolingvistiikan alaa soveltavaa tarinankerrontaa ja missä määrin luotettavaa asiantietoa.

Kumpikin kirja nostaa mieleen huolen maailman kielten tilasta. On surullista, että sadan vuoden kuluttua maailmassa on kieliä enää murto-osa nykyisestä määrästä ja että ihmiskunnan kulttuuriperintö pääsee näin rapistumaan. Toisaalta juuri nyt meillä on vielä jäljellä noin kuusituhatta kieltä.

Kielitieteen tehtävänä on tutkia sitä, mitä tuo aarre käytännössä sisältää. Kielitieteen tulisi myös pyrkiä entistä enemmän jakamaan oivaltamisen iloa osoittamalla jokaiselle kiinnostuneelle, miksi on hienoa, että maailmassa puhutaan tuhansia erilaisia kieliä. ■

ANNA IDSTRÖM

Sähköposti: anna_i@welho.com

LÄHTEET

LAPPÉ, FRANCES MOORE – COLLINS, JOSEPH – ROSSET, PETER – ESPARZA, LUIS 1998: *12 myyttiä maailman nälästä*. Helsinki: Like, Rauhanpuolustajat.

SAINATH, PALAGUMMI 2001: *Kaikkihan rakastavat kunnan kuivuutta. Tarinoita todellisesta Intiasta*. Helsinki: Like, Rauhanpuolustajat.

TUTKIMUS LÖYSI KAUPUNKISAAMELAISET

Anna-Riitta Lindgren *Helsingin saamelaiset ja oma kieli*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 801. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 2000. 276 s. ISBN 951-746-205-0.

Voin pitää niinku aarteena sitä että minä olen saamelainen, ... niin paljon antaa mulle siellä etelässä.» Näin kiteyttää oman minuutensa Anna-Riitta Lindgrenin haastattelema city-saamelainen. Lindgrenin pääkaupunkisaamelaisia ja heidän äidinkielen käyttöönsä koskeva tutkimus tehtiin osana Suomen Akatemian projektia, jossa saamen kielen asemaa kartoitettiin laajemmin kuin pelkästään saamelaisten kotiseutualueella.

Saamelaiset ovat Euroopan pohjoisin alkuperäiskansa. Alkuperäiskansana pidetään kansaa, jonka esivanhemmat asuttivat aluettaan sen valloituksen tai myöhemmän uudisasutuksen aikana tai ennen nykyisten valtakunnanrajojen syntyä. Alkuperäiskansalla on omintakeisia historiasta periytyviä instituutioita esimerkiksi kulttuurin ja yhteiskuntaelämän alueella. Suomessa ja Pohjoismaissa saamelaisuus määritellään kielen perusteella. Siten saamelaisek-

▷

si katsotaan henkilö, joka itse pitää itseään saamelaisena ja joka itse tai jonka vanhemmista tai isovanhemmista vähintään toinen on äidinkielenään oppinut saamen. Kieleen perustuvan laskutavan mukaan Norjassa asuu yli 40 000 saamelaista, Ruotsissa yli 20 000, Suomessa 6 500 ja Venäjällä 2 000.

Sodankylän kunnan Vuotsossa on Suomen saamelaisalueen eteläraja, jonka ulkopuolella arvioidaan asuvan pari tuhatta saamelaista. Helsingin seudulla saamelaisia lasketaan olevan viisisataa, ja Lindgrenin kielisosiologinen tutkimus käsittelee heidän kielenkäyttöään ja identiteettistrategiaansa monikielisessä elämänympäristössä. Lindgren on haastatellut 26:ta pääkaupungin saamelaista, jotka ovat iältään 23–65-vuotiaita. Valtaosa heistä on muuttajia, mutta joukossa on myös muutama toisen polven helsinkiläinen.

KIELI LUJITTAÄ IDENTITEETTIÄ

Saamen kielen aseman vahvistamiseksi tuli vuonna 1992 voimaan saamen kielilaki. Sen mukaan saamelaisten kotiseutualueella saamen kieltä on oikeus käyttää viranomaisissa asioitaessa, mikä tarkoittaa käytännössä vain tulkkaus- ja käännöspalveluja. Mainittakoon myös, että saamelaisten perusoikeuksista säädettiin ensimmäisen kerran vasta vuonna 1995 voimaan tulleella hallitusmuodon muutoksella: »Saamelaisilla alkuperäiskansana sekä romaneilla ja muilla ryhmillä on oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Saamelaisten oikeudesta käyttää saamen kieltä viranomaisissa säädetään lailla.» Käytännössä lakien ja asetusten suomien toimenpiteiden todeksi saattaminen on ollut minimaalista ja hampaatonta. Luulisi nykyaikaisen tekniikan mahdollistavan saamenkielisen radion kuulumisen ja televisioutisten näkymisen Norjan ja

Ruotsin tapaan maanlaajuisesti. Siihen luulisi riittävän sen, että löytyisi todellista tahtoa parantaa saamenkielisten palveluiden saatavuutta.

Oman kielen käytön tärkeyttä korostaa myös Lindgren, jonka mukaan urbaanisaaamelaisten identiteettistrategia on selvästi yhteydessä saamen kielen käyttöön arkipäiväisissä asioissa, esimerkiksi omakielisten uutisten seuraamisessa. Lindgren toteaa, että saamelaisten kielellisten ihmisoikeuksien puuttuminen näkyy siinä, että vain aktivistit lukevat ja kirjoittavat saamen kielellä. Kansalaistensa korkeasta luku- ja kirjoitustaidosta ylpeilevälle maalle tuo kyseenalaista kunniaa se, että suurin osa sen alkuperäisväestön aikuisista ei osaa lukea eikä kirjoittaa äidinkieltään. Saman asian nostaa esille myös Lindgren todetessaan, että oman äidinkielen luku- ja kirjoitustaito on vain kaikkien aktiivisimpien kaupunkisaamelaisten ylellisyyttä.

Lindgren luokittelee pääkaupunki-seudun saamelaiset aktivisteihin, osallistuviin, positiivisesti suhtautuviin ja sulautuviin sen mukaan, miten tärkeäksi tai vähäpätöiseksi he kokevat oman saamelaisuutensa ylläpitämisen ja kulttuurinsa kehittämisen henkilökohtaisella ja yhteisöllisellä tasolla. Lindgren painottaa kuitenkin, että aineiston suppeuden vuoksi tulokset kertovat lähinnä yksilöllisen osallistumisen ja oman kulttuurin arvostamisen vaihtelusta pääkaupunkiseudun saamelaisten keskuudessa. Yksilötasolla omaa kulttuuria ja identiteettiä vahvistavat esimerkiksi päivittäinen saamen kielen suullinen sekä kirjallinen käyttö ja osallistuminen erilaisiin kulttuuritapahtumiin. Lindgren määrittelee vastaaviksi toiminnoiksi yhteisötasolla esimerkiksi kulttuuri- ja yhteiskunnallisten tapahtumien järjestämisen sekä sen, missä määrin haastateltavat osallistuvat saamelaistietouden lisäämiseen pääkaupunki-seudun saamelaisten ja muun väestön kes-

kuudessa. Jos tutkittava ei ollut ottanut osaa mihinkään saamelaistapahtumiin eikä myöskään arvostanut saamelaisuuttaan, Lindgren luokittelee hänet sulautujiin. Sulautujista monet perustelivat osallistumattomuuttaan sillä, etteivät he osaa saamen kieltä. Lindgrenin tutkimuksen keskeisin ja tärkein tulos on se, että puutteellinen äidin kielen taito voi vieraannuttaa yksilöä omasta minuudestaan ja siten edistää sosiaalista ja yhteiskunnallista syrjäytymistä. Lindgrenin mukaan pääkaupunkiseudun saamelaisten tulevaisuus riippuukin siitä, mitä tapahtuu saamen kielelle ja saamelaisille. Onko Suomessa tulevaisuudessa enemmän osallistuvia vai sulautuvia saamelaisia? Voittaako assimilaatio vai elvytys? Lindgren korostaa oikeutetusti, että saamelaisia suuremman vastuun tästä kantaa valtaapitävä enemmistö.

ONKO KAUPUNKISAAMELAINEN AITO?

Ihminen on kokonaisuus, jonka osia ei voi määritellä erillisinä, eikä tähän tunnu löytyvän sanojakaan. Usein urbaanisaamelainen myös kyseenalaistaa omaa saamelaisidentiteettiään, koska hän poikkeaa vallalla olevasta saamelaisuuden määritelmästä. On tavallista, että vähemmistöt joutuvat muita useammin tilanteisiin, joissa heidät pakotetaan perustelemaan oikeuttaan olemassaoloonsa ja omaan kulttuuriinsa. Näin tapahtuu varsinkin silloin, kun he eivät ulkoisten tunnusmerkkiensä perusteella erotu valtaväestöstä. Kaupunkisaamelaiset eivät ole tarpeeksi erilaisia ja eksoottisia. Lindgrenin mukaan urbaanisaamelaisuus onkin ristiriidassa kaikkien niiden kuvien kanssa, joita saamelaisuuteen yleensä on totuttu yhdistämään. Tosiasia kuitenkin on, että elämänmuodon muutuessakin kieli sekä kulttuurinen ja yhteisöllinen arvomaailma pysyvät ja kulkevat

mukana läpi elämän. Arvot ja muu kulttuurinen perintö näyttävät siirtyvän sukupolvelta toiselle asuinpaikasta riippumatta. Identiteetti syntyy jatkuvuudesta eli menneisyyden saattamisesta yhteen odotetun tulevaisuuden kanssa. Anthony Giddensin (1995) mukaan juuri traditio tarjoaa ankkuripaikan identiteetin jatkuvuuden kannalta keskeiselle perusluottamukselle.

Urbaanisaamelaisuutta on tutkittu varsin vähän, vaikka saamelaisten määrä kaupungeissa kasvaa. Esimerkiksi suurimmassa »saamelaiskylässä» Oslolla asuu peräti 5 000 saamelaista. Tutkimuksellaan Lindgren laajentaa saamelaisen elämänmuodon perinteisistä luontaiselinkeinoista kaupunkiympäristöön ja eri ammatteihin. Tarkastelemalla eri-ikäisiä saamelaisia kaupunkiyhteisön jäsenenä hän antaa uuden ja ajankohtaisen näkökulman nykyajan saamelaisuuteen.

Matkailun ja turismin luoma eksotiikka on rakentanut tarkoitushakuisen käsityksen, jonka mukaan saamelaiset kulkevat vain porojen perässä tai esittäytyvät satulolentoina kaupungin näyteikkunoissa ja postikorteissa. Lindgren murtaa myytin nostamalla saamelaisuudesta näkyviin sen puolen, joka muistuttaa valtaväestön elämänmuotoa. Näin hän tulee antaneeksi modernille saamelaiselle kulttuurille kasvot ja rikkoneeksi perinteisen stereotyyppisen kuvan saamelaisista.

Vaikka suomalaisten tiedot saamelaisista ovat vielä hatarat, suhtautuminen ja asenteet ovat kehittyneet myönteisempään suuntaan. Tätä mieltä olivat myös Lindgrenin haastateltavat. Olisikin suotavaa, että pääkaupunki toimisi tässä suhteessa tiennäyttäjänä myös pohjoisimmalle Suomelle. ■

RAILA PIRINEN

Sähköposti: raila.pirinen@helsinki.fi

LÄHTEET

GIDDENS, ANTHONY 1995: Elämää jälki-traditionaalisisessa yhteiskunnassa.

– Ulrich Beck, Anthony Giddens & Scott Lash, *Nykyajan jäljillä. Refleksiivinen modernisaatio* s. 83–152. Tampere: Vastapaino.

MYTTTEJÄ URALISTIIKASTA

Angela Marcantonio *The Uralic language family; facts, myths and statistics*. Publications of the philological society 35. Oxford: Blackwell 2002. 335 s. ISBN 0631-23170-6.

Rooman yliopiston yleisen kielitieteen lehtori Angela Marcantonio on jo pitkään harrastanut uralistiikkaa, ja viime vuosina on saatu kuulla hänen uralilaista kielikuntaa koskevia kriittisiä puheenvuorojaan eri yhteyksissä, muun muassa Tarton fenougristikongressissa vuonna 2000. Nyt Marcantonio on koonnut teesinsä kirjaksi, jossa hän pyrkii tilastollisin menetelmin osoittamaan, että ajatus uralilaisesta kanta-kielestä on myytti ja että sen motivaatio on kyseenalainen. Hän hakee perusteluja erityisesti uralilaisen »noodin» (sukupuun ensimmäisen yhtenäisen rungon) oletukselle eikä mielestään löydä niitä tarpeeksi. Hän syyttää uralisteja siitä, että tutkittaessa kielikunnan historiallista kehitystä suositaan kehäpäätelmiä, toisin sanoen tutkitaan kielikuntaa ennakkokäsitysten valossa (joista tärkeimpänä on ennakkokäsitys siitä, että tutkittavat kielet todella kuuluvat historiallisesti yhteen), ja että esitetään kielihistoriallisia päätelmiä, jotka eivät ole tilastollisesti merkitseviä.

Marcantonion tärkeimpiä teesejä ovat seuraavat:

1. Historiallis-vertaileva metodi ei ole riittävä kielisukulaisuuden todistamiseksi.
2. Kaikille tärkeimmille uralilaisille kielille yhdistäville piirteille voidaan löytää

yhtymäkohtia myös altaillaisista kielistä; uralilaiset ja altaillaiset kielet yhdessä muodostavat kielijatkumon, jossa kieliä yhdistävät toisiaan leikkaavat isoglossit.

3. Unkari ei ole uralilainen vaan »sisäaasialainen» kieli, jolla on enemmän yhteistä turkkilaiskielten ja mongolin kuin obinugriilaisten, muiden suomalais-ugriilaisten tai samojedikielten kanssa.

Tekijä esittää todisteita useilta kielen taasoilta ja pyrkii vakuuttamaan lukijansa näillä keinoin siitä, että todisteet uralilaisen noodin olettamiselle ovat liian heikot. Hänen näkökulmansa »uralilaisen paradigman» syntyyn on mielenkiintoinen. Marcantonio väittää, että ilman sen erikoisempia todistusaineistoja hypoteesi uralilais-altailaisesta kielikunnasta hylättiin 1900-luvun alussa ja siirryttiin uralilaiseen paradigmaan. Perussyy paradigman vaihdokseen on tietenkin se, että 1900-luvun alussa suomalais-ugriilaisten ja samojedilaisten kielten yhtäläisyyksiä alettiin kartoittaa systemaattisesti. Näitä tutkimuksia tekivät kilpaa Heikki Paasonen ja E. N. Setälä, ja niiden tuloksena syntyi laajoja artikkeleja (esim. Setälä 1912–1914) ja monografioita (esim. Paasonen 1917), jotka ilmeisesti ovat Marcantoniolle tuntemattomia. Nämä tutkimuk-